

พัฒนาการการสหกรณ์ในประเทศไทย Development of Cooperatives in Thailand

ศิริลักษณ์ นามวงศ์¹

siriluck.nam@stou.ac.th

ประเสริฐ จรรยาสุภาพ²

prasert@mju.ac.th

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอพัฒนาการการสหกรณ์ในประเทศไทย ช่วงเวลาปี พ.ศ. 2457-2558 ด้วยบริบทของการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีที่ได้จากการเก็บรวบรวม ข้อมูลสถิติในลักษณะของการวิจัยเอกสาร และนำมาอธิบายสภาพความเป็นจริงของการสหกรณ์ในประเทศไทย ในช่วงเวลา 4 ยุค คือ (1) ยุคที่หนึ่งช่วงเวลาปี พ.ศ. 2457-2470 เป็นยุคจัดตั้งสหกรณ์ (2) ยุคที่สองช่วงเวลาปี พ.ศ. 2471-2510 เป็นยุคที่สหกรณ์ขยายตัวและมีสถานะเป็นสถาบันการเงินหลัก (3) ยุคที่สามช่วงเวลาปี พ.ศ. 2511-2541 เป็นยุคการปรับตัวและขยายบทบาททางเศรษฐกิจของสหกรณ์ และ (4) ยุคที่สี่ช่วงเวลาปี พ.ศ. 2542-2558 เป็นยุคที่มีพระราชบัญญัติสหกรณ์ที่มุ่งสร้างความ เชื่อถือทางธุรกิจของสหกรณ์ ผลจากการสังเคราะห์และวิเคราะห์เอกสาร พบว่า การสหกรณ์ในแต่ละ ช่วงเวลาที่ผ่านมามีส่วนช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในส่วนภูมิภาค นโยบาย ด้านสหกรณ์ สถานการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ตลอดจนการแนะนำส่งเสริม ของภาครัฐต่างมีส่วนทำให้การสหกรณ์ในประเทศประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว แต่การสหกรณ์จะ ประสบความสำเร็จได้อย่างแท้จริง คือ การที่ประชาชนในประเทศตระหนักถึงปัญหาด้านเศรษฐกิจและ สังคมที่ตนเองประสบอยู่ และแก้ไขปัญหาด้วยการจัดตั้งและดำเนินงานสหกรณ์ตามอุดมการณ์ หลักการและวิธีการสหกรณ์ บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองและมีความเข้าใจในระบบสหกรณ์อย่าง ถูกต้อง

คำสำคัญ: พัฒนาการการสหกรณ์

¹ นักศึกษาปริญญาเอกปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

² รองศาสตราจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ABSTRACT

The objective of this article was to present the development of cooperatives in Thailand in the context of politics, economy, society and technology during the year of 1914-2016. Secondary data were collected in this research in term of documentary research and were used to explain the reality of cooperatives in Thailand during four periods as follow: (1) during the year of 1914-1927, it was the establishment of cooperatives; (2) during the year of 1928-1967, this was the era of cooperative expansion and had status as the primary financial institution; (3) during the year of 1968-1998, it was the adaptation and expansion of the economic role of the cooperatives; and (4) during the year of 1999-2015, this was the era with the cooperative act which aimed at creating the trust in businesses of cooperatives. The results from synthesis and analysis of all data found that the cooperatives in each period had a role contributed to the economics and social development of local communities, cooperative policy, political situations, economy, society and technology. Additionally, the support from government extension had an influence on the success or failure of cooperatives. However, the cooperatives could be truly achieved as people in the country could realize the economic and social problems that they had been self-experiencing and solved those problems by establishing and operating the cooperatives, which followed the ideology, principles, and methods of cooperatives based on the basis of self-reliability and correct understanding in the cooperative systems.

Keywords: Development of cooperatives

บทนำ

การสหกรณ์เกิดขึ้นครั้งแรกในโลกที่ประเทศอังกฤษ ในช่วงตอนปลายศตวรรษที่ 18 ซึ่งเป็นยุคต่อของการปฏิวัติอุตสาหกรรม มีการนำเครื่องจักรมาใช้แทนแรงงานคน ส่งผลกระทบทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ เกิดภาวะการ

ว่างงาน เศรษฐกิจตกต่ำ การถูกเอารัดเอาเปรียบในการซื้อขายสินค้า และคุณค่าของความเป็นมนุษย์ลดลงด้วยอำนาจของเงิน จึงมีนักเศรษฐศาสตร์ที่มีแนวความคิดอยากจะช่วยพยุงฐานะของสังคมให้ดีขึ้น ได้เสนอแนวทางปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจให้เกิดความเป็นธรรมแก่สังคม โดยการร่วมมือ

ระหว่างผู้ที่เดือดร้อนให้รู้จักการช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แนวความคิดดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการจัดตั้งสหกรณ์ขึ้นในเวลาต่อมา และได้มีการแพร่หลายไปทั่วโลก จนถึงในปัจจุบัน สหกรณ์ถือว่าเป็นองค์กรทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก และเป็นที่ยอมรับกันว่าการสหกรณ์ที่เข้มแข็งเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และยังช่วยยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้นอีกด้วย

สำหรับประเทศไทยการสหกรณ์ได้เข้ามามีบทบาทในภาคเศรษฐกิจของประเทศ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2457 เนื่องจากเริ่มมีการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ ระบบเศรษฐกิจในภาคชนบทเปลี่ยนแปลงจากระบบเศรษฐกิจแบบเพื่อเลี้ยงตัวเอง มาสู่ระบบเศรษฐกิจแบบเพื่อการค้าและด้วยการไม่เท่าทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้น ทำให้ชาวนาในสมัยนั้นต้องประสบกับปัญหาความเดือดร้อนถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายทุน มีหนี้สินพอกพูน และต้องเสียกรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกินของตนเอง การสหกรณ์จึงถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้น จนถึงปัจจุบันนับเป็นเวลากว่า 100 ปีที่การสหกรณ์เข้ามาในประเทศไทย

การศึกษาถึงพัฒนาการการสหกรณ์ในประเทศไทย ช่วงเวลาปี พ.ศ. 2457-2558 จากการเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิในลักษณะของการวิจัยเอกสาร จะทำให้ทราบถึงรากฐานของการ

สหกรณ์ที่เป็นอยู่และการสหกรณ์ที่เป็นไปในปัจจุบัน และส่งผลต่อการสหกรณ์ในอนาคตด้วย ปัญหาอุปสรรคของการสหกรณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ผ่านมาจะเป็นแนวทางในการส่งเสริมพัฒนาการสหกรณ์ และใช้ประโยชน์ในการวางแผนพัฒนาการสหกรณ์ในอนาคตต่อไป บทความเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ข้อมูลการสหกรณ์ในประเทศไทย ในช่วงเวลา 4 ยุค คือ (1) ยุคที่หนึ่งช่วงเวลาปี พ.ศ. 2457-2470 (2) ยุคที่สองช่วงเวลาปี พ.ศ. 2471-2510 (3) ยุคที่สามช่วงเวลาปี พ.ศ. 2511-2541 และ (4) ยุคที่สี่ช่วงเวลาปี พ.ศ. 2542-2558

ยุคที่หนึ่งของการสหกรณ์ในประเทศไทย ช่วงเวลาปี พ.ศ. 2457-2470

ในปี พ.ศ. 2457-2470 ช่วงเวลา 13 ปีนี้เป็นระยะทดลองนำการสหกรณ์มาปรับใช้ภายในประเทศไทย การจัดตั้งสหกรณ์นั้นยังไม่มีกฎหมายโดยเฉพาะจึงมีการนำพระราชบัญญัติสมาคม พ.ศ. 2457 ที่มีอยู่แล้วมาปรับปรุงแก้ไขใหม่เพื่อให้สามารถคุ้มครอง และใช้สำหรับจดทะเบียนสหกรณ์ที่จะตั้งขึ้นใหม่ และมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติเพิ่มเติมสมาคม พ.ศ. 2459 มาใช้บังคับชั่วคราวระยะเวลานึง ก่อนที่จะมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 ในเวลาต่อมา

ตารางที่ 1 พัฒนาการของสหกรณ์ในประเทศไทยยุคที่หนึ่ง ช่วงเวลาปี พ.ศ. 2457-2470

ช่วงระยะเวลา	ด้านการเมือง Politics (P)	ด้านเศรษฐกิจ Economy (E)	ด้านสังคม Society (S)	ด้านเทคโนโลยี Technology (T)
ช่วงยุคที่หนึ่ง พ.ศ. 2457-2470	1. นโยบายต่างประเทศ กับระบอบ ประชาธิปไตย 2. แนวคิดการกำเนิด สหกรณ์ในประเทศไทย 3. การเตรียมการจัดตั้ง สหกรณ์ เกิดกรรม พาณิชย์และสถิติ พยากรณ์ และพ.ร.บ. สมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459 4. การกำเนิดสหกรณ์ แห่งแรกกับองค์การ ประชาธิปไตยใน ระบบการเมืองไทย 5. การยกฐานะกรม สหกรณ์ และการให้ ความสำคัญกับการ สหกรณ์จากสถาบัน พระมหากษัตริย์	1. ระบบเศรษฐกิจการ แลกเปลี่ยน 2. การเปลี่ยนแปลงของ ระบบเศรษฐกิจ และ ระบบเกษตรกรรม นำมาสู่ปัญหาของ เกษตรกร 3. สหกรณ์กับการแก้ ปัญหาในระบบ เศรษฐกิจ 4. สหกรณ์ในระยะ ทดลอง	1. สหกรณ์กับการแก้ไข ปัญหาชนชั้นใน สังคมไทย 2. การเคลื่อนย้าย แรงงานและการ เปลี่ยนแปลงสู่ ครอบครัวเดียว	1. การปฏิรูปเทคโนโลยี การคมนาคม 2. เทคโนโลยีกับการสหกรณ์

ตารางที่ 1 พัฒนาการของสหกรณ์ในประเทศไทยยุคที่หนึ่งช่วงเวลาปี พ.ศ. 2457-2470 สรุปได้ดังนี้

ด้านการเมือง (Politics) ยุคที่หนึ่ง ช่วงเวลาปี พ.ศ. 2457-2470

1. นโยบายต่างประเทศกับระบอบประชาธิปไตย พระบรมวิเทศนโยบายของรัชกาลที่ 5 ทรงเน้นหนักไปในการผูกมิตรกับมหาอำนาจตะวันตกและประเทศในยุโรปอื่น ๆ พร้อมกับเร่งศึกษาวิทยาการเพื่อจะได้ปรับปรุงประเทศให้เป็น

แบบอารยประเทศ ทรงมีพระราชดำริเห็นด้วยกับกลุ่มข้าราชการและประชาชนส่วนหนึ่งต้องการที่จะมีการปกครองแบบรัฐสภาและมีรัฐธรรมนูญแต่ต้องค่อยเป็นค่อยไป ทั้งนี้ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจเรื่องรัฐสภาและรัฐธรรมนูญ จึงยังทรงปกครองประเทศชาติด้วยระบบสมบูรณาญาสิทธิราช แต่ก็ได้ทรงปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการบริหาร

ราชการแผ่นดินให้สอดคล้องกับการบริหารราชการแผ่นดินของประเทศยุโรป

2. แนวคิดการกำเนิดสหกรณ์ในประเทศไทย ในช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ 5 ขาวนาประสบกับปัญหาความยากจน มีหนี้สินมาก สาเหตุเนื่องจากการมีการค้าขายกับต่างประเทศมากขึ้น ข้าวจึงเป็นสินค้าที่สำคัญในการส่งออก ขาวนาจึงต้องการผลิตข้าวให้ได้ปริมาณมากเพื่อนำไปขายแต่ไม่มีเงินทุนจึงไปกู้ยืมเงินมาจากนายทุนโดยการยอมเสียดอกเบี้ยสูง ทำให้เสียเปรียบและเสียกรรมสิทธิ์ในที่ทำกิน ด้วยสาเหตุความยากจนเหล่านี้ทำให้ทางราชการพยายามหาทางช่วยเหลือ ในปี พ.ศ. 2457 ได้เชิญ เซอร์เบอร์นาร์ดฮันเตอร์ (Sir Bernard Hunter) หัวหน้าธนาคารแห่งมัทธราส ประเทศอินเดีย มาสำรวจเพื่อแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น ซึ่งแนะนำให้ทางราชการจัดตั้งธนาคารให้กู้ยืมแห่งชาติ พร้อมให้ชาวนารวมตัวกันเป็นสมาคมเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันเรียกว่า “Co-operative Society” ซึ่งพระราชวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ (พระองค์เจ้ารัชนีแจ่มจรัส) ได้บัญญัติศัพท์ภาษาไทยว่า “สหกรณ์”

3. การเตรียมการจัดตั้งสหกรณ์ เกิดกรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์ และพระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459 พระราชวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ทรงเลือกสหกรณ์แบบไรฟไฟเซนมาเป็นแนวทางในการจัดตั้งสหกรณ์ในประเทศไทย มีการจัดตั้ง “กรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์” สังกัด กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ เมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2458

เพื่อดูแลรับผิดชอบงานสหกรณ์ และขณะนั้นยังไม่มีกฎหมายรับรองในการจดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์ จึงได้เลือกพระราชบัญญัติสมาคม พ.ศ. 2457 มาแก้ไขเพิ่มเติมให้มีบทบัญญัติในเรื่องของสมาคมสหกรณ์ และประกาศใช้พระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459 ในเวลาต่อมา

4. การกำเนิดสหกรณ์แห่งแรกกับองค์การประชาธิปไตยในระบบการเมืองไทย กรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์ได้เผยแพร่ความรู้การสหกรณ์ให้แก่ราษฎร จนกระทั่งเกิดความเข้าใจและต้องการจัดตั้งสหกรณ์หาทุนขึ้นในพื้นที่ตำบลวัดจันทร์ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2459 เรียกว่า “สหกรณ์วัดจันทร์ ไม่จำกัดสินใช้” โดยมีพระราชวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ อธิบดีกรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์ เป็นผู้รับผิดชอบจดทะเบียนสหกรณ์จึงถือได้ว่าการจัดตั้งสหกรณ์ขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย เป็นพระราโชบายที่สำคัญของรัชกาลที่ 6 ในการหยั่งรากระบบประชาธิปไตยวิธีการหนึ่งโดยให้ประชาชนได้เรียนรู้จากระบบสหกรณ์ที่ประชาชนผู้ซึ่งเป็นสมาชิกสามารถกำหนดทิศทางและอนาคตของสหกรณ์

5. การยกฐานะกรมสหกรณ์ และการให้ความสำคัญกับการสหกรณ์จากสถาบันพระมหากษัตริย์ ในปี พ.ศ. 2463 กรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์ได้รับการสถาปนาเป็น “กระทรวงพาณิชย์” แผนกสหกรณ์จึงได้รับการยกฐานะเป็น “กรมสหกรณ์” มีการขยายพื้นที่ในการจัดตั้งสหกรณ์เพิ่มมากขึ้น และในปี พ.ศ. 2469 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ได้เสด็จพระราช

ดำเนินไปทอดพระเนตรการประชุมใหญ่ของ คณะกรรมการและสมาชิกสหกรณ์บ้านดอน ไม่จำกัด สิ้นใช้ ณ ประจําพิธีในวัดนางพระยา จังหวัดพิษณุโลก เมื่อวันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2469

ด้านเศรษฐกิจ (Economy) ยุคที่หนึ่ง ช่วงเวลาปี พ.ศ. 2457-2470

1. ระบบเศรษฐกิจการแลกเปลี่ยน ในช่วง สมัยรัชกาลที่ 5 มีการเปลี่ยนแปลงหลายประการในการนำประเทศเข้าสู่ความเจริญสมัยใหม่แบบ ตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษา สาธารณูปโภค และสาธารณูปการ การสื่อสารโทรคมนาคม การค้าขายกับต่างประเทศ มีการเลิกทาส การเปลี่ยนแปลง เหล่านี้มีผลสำคัญต่อวิวัฒนาการทางเศรษฐกิจของประเทศจากระบบเศรษฐกิจเพื่อยังชีพ (Subsistence Economy) ซึ่งเป็นการผลิตเพื่อการอุปโภคและบริโภคในครัวเรือน เปลี่ยนมาเป็นระบบเศรษฐกิจการแลกเปลี่ยน (Exchange Economy) ซึ่งเป็นการผลิตเพื่อการซื้อขาย

2. การเปลี่ยนแปลงของระบบ เศรษฐกิจและระบบเกษตรกรรมนำมาสู่ปัญหา ของเกษตรกร เป็นการเปลี่ยนรูปแบบจากการผลิต เพื่อการยังชีพให้เพียงพอต่อการบริโภคมาเป็นการ ผลิตเพื่อการค้าและการส่งออก ในการทำนา การ ผลิตข้าวเปลือกและข้าวสาร เมื่อปัจจัยการผลิตมี ความต้องการมากขึ้น เพราะผลผลิตจากการทำนา เป็นที่ต้องการทั้งภายในและภายนอกประเทศ ปัญหาของเกษตรกรจึงเกิดขึ้น ที่สำคัญคือแหล่ง

เงินทุนซึ่งหาได้ยาก นอกจากนั้นแล้วดอกเบี้ยย ในการกู้ยืมมีอัตราสูง การซื้อขายผลผลิตการเกษตร ถูกเอารัดเอาเปรียบและถูกกดราคา ที่ดินที่เป็น ปัจจัยสำคัญในการผลิตที่หายาก ต้องซื้อหรือต้อง เช่าที่ดินเพื่อการเพาะปลูกในราคาแพง

3. สหกรณ์กับการแก้ปัญหาในระบบ เศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เริ่มมีการปรับตัวเข้าสู่ อารยประเทศ ประกอบกับการปฏิรูปการเงิน การคลัง การคมนาคม และการส่งเสริม การเกษตร ความต้องการปัจจัยการผลิตของ ประเทศมีการปรับตัวสูงขึ้น เพื่อให้ผลผลิตมี เพียงพอต่อการนำไปขายและการแปรรูปเพื่อ ส่งออกไปยังประเทศข้างเคียง ดังนั้นในปี พ.ศ. 2457 จึงเริ่มมีการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกษตรกร โดยใช้วิธีการสหกรณ์มาแก้ไขปัญหาในเรื่อง ปัจจัยการผลิต

4. สหกรณ์ในระยะทดลอง หลังจากมี การจัดตั้งสหกรณ์ในประเทศไทยในปี พ.ศ. 2459 ปรากฏว่าการดำเนินงานได้ผลเป็นอย่างดี ทาง ราชการจึงขยายการจัดตั้งสหกรณ์ไปยังท้องที่อื่น ๆ มีการขอจดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในปี พ.ศ. 2463 มีสหกรณ์ทั้งสิ้น 60 สหกรณ์ ซึ่งตั้งอยู่ในจังหวัดพิษณุโลก 25 สหกรณ์ ลพบุรี 33 สหกรณ์ และพระนครศรีอยุธยา 2 สหกรณ์ โดยใช้เงินทุนกู้ยืมจากแบงก์สยามกัมมาจล จำกัด และเมื่อสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นสามารถส่งเงินกู้คืนได้ รัฐบาลจึงนำเงินกู้ที่ส่งคืนไปใช้หมุนเวียนในการ

จัดตั้งสหกรณ์ต่อไป ในปี พ.ศ. 2470 มีสหกรณ์
หาทุนเพิ่มขึ้นรวมเป็น 80 สหกรณ์

ด้านสังคม (Society) ยุคที่หนึ่ง ช่วงเวลาปี พ.ศ. 2457-2470

1. สหกรณ์กับการแก้ไขปัญหาชน
ชั้นในสังคมไทย ในอดีตก่อนปี พ.ศ. 2457
ระบบสังคมไทย คือ สังคมแบบเกษตรที่มีความ
เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจ มีความเชื่อตามประเพณี
การร่วมแรงร่วมใจในการทำบุญตามประเพณี
การร่วมแรงกันในการลงแขก ดำนา เกี่ยวข้าว
แต่ในสังคมไทยยังมีการแบ่งชนชั้นทางสังคม
อย่างชัดเจน การประกอบอาชีพทำนาจึงเป็น
เรื่องของเจ้าขุนมูลนาย เสนาบดี ต่อมาในปลาย
สมัยรัชกาลที่ 5 มีการยกเลิกระบบทาส ไพร่ จึงมี
ผลกระทบในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมจาก
ปัจจัยการผลิตทางการเกษตรที่มีความต้องการ
เพิ่มขึ้น ทางราชการจึงต้องพยายามแก้ไขปัญหา
สังคมโดยใช้การสหกรณ์เป็นแนวทางหนึ่งที่ใช้ใน
การแก้ปัญหาดังกล่าว แรงงานจากระบบทาส
ไพร่เดิมต้องรวมกันเข้าเป็นสหกรณ์และใช้
อุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์เพื่อให้
สามารถอยู่รอดได้ในสังคม

2. การเคลื่อนย้ายแรงงาน และการ
เปลี่ยนแปลงสู่ครอบครัวเดี่ยว หลังจากปี พ.ศ.
2448 ที่มีการเลิกทาส ประชากรเหล่านั้นจึงไป
ประกอบอาชีพเกษตรกรรมแต่บางส่วนไม่ประสบ
ผลสำเร็จ ทำให้เกิดปัญหาสังคมโดยการอพยพ
ครอบครัวไปอยู่นอกเมืองไม่เป็นหลักแหล่งยากต่อ
การดูแลจากทางราชการในด้านต่าง ๆ ดังนั้นการ

สหกรณ์จึงเป็นเครื่องมือของทางราชการในการ
แก้ปัญหาสังคมในเรื่องของการเคลื่อนย้ายแรงงาน
ได้ ใน 2 กรณี คือ กรณีที่หนึ่งทำให้ประชาชนรัก
ถิ่นฐานรวมกันเป็นหมู่เหล่า ไม่มีการเคลื่อนย้าย
แรงงานหรือย้ายถิ่นที่อยู่อาศัยให้มาอยู่เป็นกลุ่ม
เป็นหมู่ แล้วมีการจัดตั้งเป็นสหกรณ์ขึ้นเพื่อดูแล
กันเอง และในกรณีที่สองการรวมกันจัดตั้งเป็น
สหกรณ์ของประชาชนในบริเวณพื้นที่เดียวกันทำ
ให้ไม่มีการเคลื่อนย้ายไปตั้งถิ่นฐานที่ใหม่อีก
นอกจากนี้สภาพสังคมไทยสมัยก่อนปี พ.ศ. 2459
ครอบครัวของคนไทยส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัว
ขยายอยู่ในบริเวณเดียวกัน หรือใกล้เคียงกัน เมื่อ
สังคมเปลี่ยนแปลงไปลักษณะของครอบครัวไทย
เริ่มเปลี่ยนแปลงเป็นครอบครัวเดี่ยว เนื่องจาก
ความจำเป็นในการประกอบอาชีพ ทำให้
ความสัมพันธ์กับคนในครอบครัวมีน้อยลง การ
สหกรณ์มีส่วนทำให้ครอบครัวเดี่ยวเหล่านั้นมา
ร่วมกันประกอบอาชีพเพื่อการช่วยเหลือซึ่งกัน
และกันได้

ด้านเทคโนโลยี (Technology) ยุคที่ หนึ่งช่วงเวลาปี พ.ศ. 2457-2470

1. การปฏิรูปเทคโนโลยีการคมนาคม
รัชกาลที่ 5 ทรงตระหนักถึงความสำคัญเรื่องการ
คมนาคมของประเทศ ซึ่งกำลังอยู่ในยุคการ
ปรับตัวเข้าสู่ความทันสมัย จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้มี
การปรับปรุงการคมนาคมให้เจริญก้าวหน้า ทั้ง
ทางบกและทางน้ำ การปรับปรุงการคมนาคมที่
สำคัญในสมัยนั้น ได้แก่ การขุดคลอง สร้างท่าบ

และประตุน้ำ การสร้างถนน และการสร้างทางรถไฟ นอกจากนี้ ยังส่งเสริมให้มีการใช้เครื่องจักรเครื่องยนต์ช่วยในการทำงาน ในการนี้รัฐบาลได้ให้การสนับสนุนด้วยการให้รางวัลแก่บริษัทห้างร้านที่ประดิษฐ์เครื่องจักรที่เหมาะสมกับความต้องการในการทำงาน

2. เทคโนโลยีกับการสหกรณ์ ในอดีตประเทศไทยมีพื้นฐานของเกษตรกรรม การใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ มีแนวโน้มในทางเกษตรกรรม เมื่อโลกมีการเปลี่ยนแปลงและมีความเจริญขึ้นทางด้านเทคโนโลยีในทุกสาขา ประเทศไทยก็เริ่มพัฒนาตามเทคโนโลยีสาขาต่าง ๆ ที่ไหลเข้ามาจากประเทศทางตะวันตก ด้านที่มีความสำคัญต่อประเทศไทย คือ เทคโนโลยีด้านกระบวนการผลิตการเกษตร โดยเฉพาะการใช้เครื่องจักรเพื่อการเกษตรซึ่งมีผลโดยตรงกับสมาชิกสหกรณ์ในสมัยนั้น

ยุคที่สองของการสหกรณ์ในประเทศไทย

ช่วงเวลาปี พ.ศ. 2471-2510

ยุคที่สองช่วงเวลาปี พ.ศ. 2471-2510 หลังจากจัดตั้งสหกรณ์แห่งแรกมาเป็นเวลา 12 ปี แล้วปรากฏว่าสหกรณ์ถูกใช้เป็นเครื่องมือทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนผู้เป็นสมาชิกสหกรณ์ได้เป็นอย่างดี จึงมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสหกรณ์โดยเฉพาะ ในปี พ.ศ. 2471 แต่ด้วยการเร่งรีบในการจัดตั้งสหกรณ์ทำให้เกิดความบกพร่องหลายประการ ส่งผลต่อความเสื่อมศรัทธาระบบสหกรณ์ ทำให้ในช่วงเวลาปี พ.ศ. 2498-2510 อัตราการขยายตัวของสหกรณ์ลดลง ทางราชการจึงส่งเสริมให้ทดลองจัดตั้งสหกรณ์เครดิตเพื่อผลิตกรรมซึ่งเป็นต้นแบบของสหกรณ์การเกษตรในเวลาต่อมา

ตารางที่ 2 พัฒนาการของสหกรณ์ในประเทศไทยยุคที่สอง ช่วงเวลาปี พ.ศ. 2471-2510

ช่วงระยะเวลา	ด้านการเมือง Politics (P)	ด้านเศรษฐกิจ Economy (E)	ด้านสังคม Society (S)	ด้านเทคโนโลยี Technology (T)
ช่วงยุคที่สอง พ.ศ. 2471-2510	1. การตรา พ.ร.บ. สหกรณ์ พุทธศักราช 2471 กฎหมายสหกรณ์ ฉบับแรกของไทย 2. การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 3. การตรา พ.ร.บ. ธนาการเพื่อการสหกรณ์ พ.ศ. 2486 4. การสถาปนากระทรวงสหกรณ์ และเกิดกรมตรวจบัญชีสหกรณ์	1. สหกรณ์ระยะขยายตัว 2. สหกรณ์ระยะทรงตัว 3. สหกรณ์กับนโยบายเศรษฐกิจคณะราษฎร 4. สหกรณ์กับนโยบายสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม 5. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-2 6. กำเนิดธนาการเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การเกษตร (ธ.ก.ส.)	1. สังคมประชาธิปไตยกับการสหกรณ์ 2. กลุ่มพลังในสังคมไทย 3. การเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2	1. เทคโนโลยีเคมีเกษตร

ตารางที่ 2 พัฒนาการของสหกรณ์ในประเทศไทยยุคที่สองช่วงเวลาปี พ.ศ. 2471-2510 สรุปได้ดังนี้

ด้านการเมือง (Politics) ยุคที่สอง ช่วงเวลาปี พ.ศ. 2471-2510

1. การตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 กฎหมายสหกรณ์ฉบับแรกของไทย พระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459 มีความไม่เหมาะสมกับการขยายตัวของสหกรณ์ จึงมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2471 ซึ่งนับว่าเป็นกฎหมายสหกรณ์ฉบับแรกของประเทศไทยที่มีลักษณะเป็นกฎหมายคุ้มครองสหกรณ์ ส่งผลให้สหกรณ์ในประเทศไทยมีการขยายตัวของกิจการสหกรณ์อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว นอกจากมีการจัดตั้งสหกรณ์หาทุนเพิ่มมากขึ้นแล้ว ยังมีการจัดตั้ง

สหกรณ์รูปแบบอื่น ๆ เช่น ร้านค้าสหกรณ์ ในปี พ.ศ. 2480 สหกรณ์นิคม ในปี พ.ศ. 2481 สหกรณ์ออมทรัพย์ ในปี พ.ศ. 2492 สหกรณ์ประมง ในปี พ.ศ. 2497 สหกรณ์เครดิตเพื่อผลิตกรรม ในปี พ.ศ. 2502 เป็นต้น จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2510 ปรากฏมีจำนวนสหกรณ์ทุกประเภททั่วประเทศถึง 10,687 สหกรณ์

2. การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 คณะราษฎรนำโดย “พลเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา” ได้ทำการยึดอำนาจและเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

โดยใช้ระบบรัฐสภาอำนาจมาจากประชาชนที่มีการเลือกผู้แทนของตนเองเข้าไปในสภา เรียกว่า “ผู้แทนราษฎร” มีอำนาจสูงสุด คือ “อำนาจอธิปไตยและรัฐสภา” ซึ่งแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชเป็นระบอบประชาธิปไตย แต่การสหกรณ์ในประเทศไทยก็ไม่ได้ได้รับผลกระทบ และยังคงดำเนินกิจการและขยายตัวอย่างต่อเนื่อง

3. การตราพระราชบัญญัติธนาคารเพื่อการสหกรณ์ พ.ศ. 2486 การให้ความช่วยเหลือจัดหาเงินทุนสำหรับให้กู้ยืมแก่สหกรณ์และสหกรณ์เริ่มมีการจัดตั้งขยายตัวมากขึ้นในปี พ.ศ. 2483 รัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณประจำปี โดยตั้งเป็น “ทุนส่งเสริมสหกรณ์” ซึ่งเป็นแหล่งเงินทุนที่มีความสำคัญสำหรับให้สหกรณ์ต่าง ๆ ได้กู้ยืมลงทุนในทรัพย์สินถาวร จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2486 รัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติธนาคารเพื่อการสหกรณ์ พ.ศ. 2486 ซึ่งเป็นผลจากอัตราการเพิ่มจำนวนสหกรณ์ที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้รัฐบาลต้องมีข้อกำหนดให้การคุ้มครองสหกรณ์มากยิ่งขึ้น

4. การสถาปนากระทรวงสหกรณ์และเกิดกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ในปี พ.ศ. 2495 ขณะสังกัดกระทรวงเกษตรธิการ กรมสหกรณ์ได้ยกฐานะเป็น “กระทรวงการสหกรณ์” เมื่อวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2495 และได้เปลี่ยนชื่อเป็น “กระทรวงสหกรณ์” ในปี พ.ศ. 2496 มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการจัดตั้ง ควบคุมและส่งเสริมสหกรณ์ สำหรับงานการตรวจบัญชีสหกรณ์เริ่ม

เกิดขึ้นครั้งแรกใน พ.ศ. 2459 อยู่ในความรับผิดชอบของแผนกงานสหกรณ์ กรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์ กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ต่อมาเมื่อได้เลื่อนฐานะเป็น “กรมตรวจบัญชีสหกรณ์” สังกัดกระทรวงการสหกรณ์ เมื่อวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2495 มีหน้าที่ตรวจสอบบัญชีของสหกรณ์ทุกประเภท และในปี พ.ศ. 2506 กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ได้เปลี่ยนไปขึ้นกับกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ

**ด้านเศรษฐกิจ (Economy) ยุคที่สอง
ช่วงเวลาปี พ.ศ. 2471-2510**

1. สหกรณ์ระยะขยายตัว หลังจากมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 รัฐบาลให้การสนับสนุนการสหกรณ์เป็นอย่างดีจึงยังขยายตัวอย่างรวดเร็ว จนสิ้นปี พ.ศ. 2477 มีการจัดตั้ง 440 สหกรณ์ มีสมาชิกทั้งสิ้น 6,324 คน ในท้องที่ 14 จังหวัด สำหรับเงินทุนรัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณประจำปีให้ รวมทั้งยังจัดหาทุนจากแหล่งอื่นมาสนับสนุนอีกด้วย นอกจากนั้นในวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2490 รัฐบาลยังได้ตั้งธนาคารเพื่อการสหกรณ์ เพื่อนำเงินทุนไปให้สมาชิกสหกรณ์กู้ยืมต่อหนึ่ง การสนับสนุนของรัฐบาลส่งผลให้กิจการสหกรณ์ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ในปี พ.ศ. 2476 มีสหกรณ์หาทุนรูปเดียว จำนวน 236 สหกรณ์ ในปี พ.ศ. 2490 เป็นช่วงที่มีการเร่งรัดจัดตั้งสหกรณ์เป็นอย่างมาก จึงทำให้ในปี พ.ศ. 2595 ได้จัดตั้งกระทรวงสหกรณ์ขึ้น โดยมีจอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี รักษาราชการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสหกรณ์

2. สหกรณ์ระยะทรงตัว นโยบายด้านสหกรณ์ของรัฐเน้นที่การปรับปรุงสหกรณ์ที่มีอยู่เดิมให้มั่นคง และจัดสหกรณ์ให้อยู่ในแบบอเนกประสงค์ ด้วยเหตุนี้การจัดตั้งสหกรณ์จึงเพิ่มขึ้นเฉพาะบางรูปเท่านั้น ทำให้หลังจากปี พ.ศ. 2497 อัตราการขยายตัวของสหกรณ์จึงลดลงและมีการสังเลิสหกรณ์ที่มีปัญหาเสียหาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหกรณ์หาทุน กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 2498 มีสหกรณ์หาทุน จำนวน 9,847 สหกรณ์ แต่พอในปี พ.ศ. 2510 มีสหกรณ์เหลืออยู่ จำนวน 9,835 สหกรณ์ โดยมีสาเหตุเนื่องมาจากการเร่งรัดจัดตั้งสหกรณ์ ในช่วงปี พ.ศ. 2490-2497 ทำให้ขาดการตรวจสอบพิจารณาจัดตั้งให้ถูกหลักเกณฑ์ ที่สำคัญประชาชนยังไม่ได้ทำความเข้าใจในวิธีการสหกรณ์ดีพอ และมีเจ้าหน้าที่น้อย เป็นสาเหตุให้สหกรณ์ดำเนินงานขาดทุนและล้มเลิกไปหลายสหกรณ์ ส่งผลให้เกิดความเสื่อมศรัทธาในระบบสหกรณ์ในช่วงเวลานั้น

3. สหกรณ์กับนโยบายเศรษฐกิจคณะราษฎร คณะราษฎรได้มอบหมายให้หลวงประดิษฐมนูธรรม (นายปรีดี พนมยงค์) เป็นผู้ร่าง “เค้าโครงเศรษฐกิจแห่งชาติ” แต่กลับได้รับการปฏิเสธจากรัฐบาลและสมาชิกของคณะราษฎรบางส่วน เพราะเค้าโครงเศรษฐกิจดังกล่าว เป็นการเปลี่ยนแปลงประเพณีเศรษฐกิจที่สังคมไทยเคยมีมาโดยมีแนวคิดต้องการให้สมาชิกสหกรณ์รวมกลุ่มกันผลิต ซึ่งจะได้ผลผลิตมากกว่าต่างคนต่างทำ เป็นการประหยัดทั้งทรัพยากร แรงงาน และเวลา ประกอบทั้งรัฐบาล

สามารถดูแลได้โดยผ่านคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ที่ต้องดูแลสมาชิกสหกรณ์อีกต่อหนึ่ง และประการสุดท้าย คือ ผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นจะถูกแบ่งประโยชน์โดยความเป็นธรรมตามส่วนธุรกิจนั้น ๆ แต่ในขณะนั้นยังมีผู้ที่ไม่เข้าใจในระบบสหกรณ์ดีพอ จึงดูประหนึ่งว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงชีวิตและวัฒนธรรมของคนในประเทศไป

4. สหกรณ์กับนโยบายสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ภายหลังจากที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผู้นำรัฐบาลในปี พ.ศ. 2481-2487 ความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจ โดยมีหลวงวิจิตรวาทการเป็นต้นความคิด ระบบเศรษฐกิจดังกล่าวมีลักษณะเป็นทุนนิยม โดยการนำของรัฐ คือ สนับสนุนบรรดานายทุนน้อย ข้าราชการ พ่อค้าแม่ค้ารายย่อย และชาวนาผู้ร่ำรวยเป็นอันดับแรก แต่มิได้ขัดขวางการขยายตัวของอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ และทั้งหมดนี้อยู่ภายใต้การควบคุมของระบบราชการ โดยรัฐต้องซื้อที่ดินจากเจ้าของเดิมแล้วขายให้แก่ชาวนา คนไทยทุกคนต้องมีที่ดินไว้เป็นกรรมสิทธิ์ตามควรแก่อัตภาพ ชนชั้นกลางขนาดย่อมมีการต้องรวมตัวกันในการผลิตและการค้าในรูปสหกรณ์

5. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-2 ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) นี้ รัฐบาลกู้เงินจากธนาคารโลกมาพัฒนาประเทศ โดยกำหนดเป้าหมายด้านสหกรณ์เพื่อให้สหกรณ์สามารถดำเนินงานได้เองอย่างเป็นปึกแผ่น หรือให้สหกรณ์

สามารถเลี้ยงตัวเองได้ภายในระยะเวลาอันสมควร เน้นหนักในด้านการศึกษาอบรมเป็นอันดับแรก มีการดำเนินการปรับปรุงและจัดตั้งสหกรณ์บางประเภท ส่งเสริมให้สหกรณ์เลี้ยงตนเองได้ ทดลองตั้งสหกรณ์ อบรมพนักงานสหกรณ์ให้รู้หลักและวิธีการสหกรณ์ เพื่อให้ออกไปอบรมสมาชิก เน้นการเพิ่มผลผลิตและจัดตั้งระบบสินเชื่อเกษตรที่เหมาะสม ส่วนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514) เน้นส่งเสริมสถาบันเกษตรกร เช่น สหกรณ์ กลุ่มชาวนา สมาคมชลประทานราษฎร์ กลุ่มเกษตรกรประเภทต่าง ๆ ตลอดจนหน่วยงานுகีกรให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง และอำนวยความสะดวกแก่เกษตรกรในฐานะตัวแทนของเกษตรกรอย่างแท้จริง พยายามราคาข้าวเปลือกนอกจากด้านส่งเสริมธรรมดาแล้ว รัฐได้ดำเนินงานตามโครงการช่วยเหลือชาวนาในเรื่องเร่งรัดการเพิ่มผลผลิต การพยายามราคาข้าวเปลือก และสินเชื่อการเกษตร สำหรับสหกรณ์ได้เน้นปรับปรุงให้มีขนาดใหญ่ขึ้นและมีลักษณะเป็นสหกรณ์อเนกประสงค์

6. กำเนิดธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ในปี พ.ศ. 2509 ได้มีการจัดตั้งธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ขึ้น โดยได้รับโอนกิจการจากธนาคารเพื่อการสหกรณ์ ตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2509 โดยนายจำเริญ สาระนาท ผู้จัดการ ธ.ก.ส. คนแรก ในช่วงปี พ.ศ. 2509-2519 ธ.ก.ส. กำหนดบทบาทไปสู่ธนาคารพัฒนาชนบท มุ่งลดบทบาทเงินกู้ธนาคารให้มีความสำคัญกับการให้

สินเชื่อเพื่อการผลิตระยะสั้น และระยะปานกลาง แก่เกษตรกรให้ทั่วถึงอย่างรวดเร็ว เพื่อลดบทบาทของเงินกู้ธนาคาร โดยสร้างนวัตกรรมทางการเงินใหม่ที่ให้สินเชื่อแก่เกษตรกรรายคน โดยใช้บุคคลในกลุ่มค้ำประกันรับรองรับผิดชอบอย่างลูกหนี้ร่วมกัน สร้างรากฐานความพร้อมของเกษตรกรเพื่อสร้างรายได้และฐานะทางการเงินที่มั่นคงให้แก่เกษตรกร

ด้านสังคม (Society) ยุคที่สอง ช่วงเวลาปี พ.ศ. 2471-2510

1. สังคมประชาธิปไตยกับการสหกรณ์ ในช่วงปี พ.ศ. 2475 สังคมไทยในสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นประชาธิปไตย แต่ในภาคชนบทซึ่งเป็นกลุ่มประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ก็ยังไม่ค่อยมีความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยดีพอ ไม่เข้าใจในสิทธิและหน้าที่ของการเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย สังคมในชนบทจึงไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากนัก แต่การสหกรณ์ซึ่งถือได้ว่าเป็นประชาธิปไตยในระดับพื้นฐานได้กลมกลืนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เพราะได้มีการขยายการจัดตั้งขึ้นเรื่อย ๆ โดยหน่วยงานทางราชการดำเนินการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน ทำให้สหกรณ์แพร่ขยายเข้าไปในสังคมส่วนใหญ่ของประชาชนในประเทศ

2. กลุ่มพลังในสังคมไทย หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จนถึงสงครามโลกครั้งที่ 2 มีบุคคล 3 กลุ่ม เข้ามามีบทบาทสำคัญในสังคมไทย โดยเฉพาะด้าน

การเมือง “กลุ่มแรก” คือ กลุ่มเจ้าและพวกอนุรักษนิยม ซึ่งยังมีความเคลื่อนไหวทางการเมืองอยู่ แต่หลังจากการปฏิวัติใน ปี พ.ศ. 2476 ซึ่งมีพระองค์เจ้าบรมเทพเป็นผู้นำต้องล้มเหลว ทำให้อิทธิพลของกลุ่มนี้เสื่อมลง “กลุ่มที่สอง” เป็นกลุ่มของปัญญาชนที่ได้รับการศึกษาจากประเทศตะวันตกและมีความคิดแบบเสรีนิยม มีนายปรีดี พนมยงค์ (หลวงประดิษฐมนูธรรม) เป็นผู้นำได้เข้ามามีบทบาทสำคัญทางการเมืองต่อมา แต่ต้องถูกทำลายโดย “กลุ่มที่สาม” คือ กลุ่มทหารซึ่งมีหลวงพิบูลสงคราม (แปลก พิบูลสงคราม) เป็นหัวหน้า กลุ่มนี้เป็นคู่แข่งสำคัญของกลุ่มพลเรือนเสรีนิยม แต่ขณะนั้นมีพระยาพหลพลพยุหเสนา (พจน์ พหลโยธิน) ซึ่งมีความสามารถในการประนีประนอมยังดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอยู่ จึงทำให้ทั้งสองฝ่ายสามารถถ่วงดุลกันได้ ภายหลังจากที่พระยาพหลพลพยุหเสนาได้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในปี พ.ศ. 2481 หลวงพิบูลสงครามจึงเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทน ทำให้กลุ่มทหารมีอำนาจและเพิ่มบทบาททางการเมืองขึ้นเรื่อย ๆ

3. การเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ะยะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปอีกรูปแบบหนึ่งโดยนับจากปี พ.ศ. 2490 สถานการณ์ของโลกกำลังตึงเครียดจากการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยจีนกลายเป็นประเทศคอมมิวนิสต์ในปี พ.ศ. 2492 รัฐบาลไทยจึงดำเนินนโยบายเร่งพัฒนา

เศรษฐกิจและสังคม เพื่อต่อต้านภัยคอมมิวนิสต์ ด้วยการมีสัมพันธภาพกับโลกเสรีโดยเฉพาะกับประเทศสหรัฐอเมริกา นโยบายดังกล่าวสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมหลายประการที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ เช่น การจัดตั้งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ที่มีการสอนในระดับปริญญาตรีด้านสหกรณ์ การจัดตั้งร้านสหกรณ์เพื่อแก้วิกฤตสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภคหายาก และมีราคาแพง การเคลื่อนย้ายแรงงานในภาคเกษตรกรรมเข้ามาสู่ภาคอุตสาหกรรมและบริการมากขึ้นซึ่งส่งผลต่อจำนวนสมาชิกในสหกรณ์ภาคการเกษตร

ด้านเทคโนโลยี (Technology) ยุคที่สองช่วงเวลาปี พ.ศ. 2471-2510

เทคโนโลยีเคมีเกษตร ปัจจัยการผลิตทางการเกษตรในยุคการขยายตัวทางเศรษฐกิจ มีการผลิตสินค้าเพื่อการส่งออกเพิ่มมากขึ้นจึงอาศัยปัจจัยที่ช่วยในการผลิตให้ผลผลิตมากยิ่งขึ้น ปุ๋ยเคมีและสารกำจัดศัตรูพืชเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องใช้ในการผลิต เพราะเกษตรกรต้องการได้ผลผลิตสูงโดยปราศจากโรคพืชและแมลงรบกวน สามารถสนองตอบต่อความต้องการของเกษตรกรได้อย่างรวดเร็ว ทำให้วัฒนธรรมทางเกษตรกรรมของไทยเปลี่ยนแปลง สมาชิกสหกรณ์จึงมีต้นทุนการผลิตสูงและจากการใช้เคมีภัณฑ์ในการเกษตร การจัดหาปัจจัยในการผลิตที่กล่าวมาจึงกลายเป็นธุรกิจหนึ่งของสหกรณ์ภาคการเกษตรจนถึงปัจจุบัน

ยุคที่สามของการสหกรณ์ในประเทศไทย ช่วงเวลาปี พ.ศ. 2511-2541

ในระหว่างปี พ.ศ. 2511-2541 ช่วงระยะเวลา 30 ปีนี้ เป็นยุคของการปรับตัวและขยายบทบาทในทางเศรษฐกิจอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 ซึ่งเปิดโอกาสให้สหกรณ์หาทุนควบ

รวมเป็นสหกรณ์การเกษตร เกิดสหกรณ์ที่มีขนาดใหญ่ขึ้น ปริมาณธุรกิจในแต่ละสหกรณ์มากขึ้น เกิดความคึกคักในทางธุรกิจอำนวยความสะดวกแก่สมาชิกสหกรณ์ยิ่งกว่าแต่ก่อน

ตารางที่ 3 พัฒนาการของสหกรณ์ในประเทศไทยยุคที่สาม ช่วงเวลาปี พ.ศ. 2511-2541

ช่วงระยะเวลา	ด้านการเมือง Politics (P)	ด้านเศรษฐกิจ Economy (E)	ด้านสังคม Society (S)	ด้านเทคโนโลยี Technology (T)
ช่วงยุคที่สาม พ.ศ. 2511-2541	1. การตรา พ.ร.บ. สหกรณ์ พ.ศ. 2511 2. การควบรวมสหกรณ์ และกำหนดสันนิบาต สหกรณ์แห่งประเทศไทย 3. การแก้ไขเพิ่มเติม พ.ร.บ.สหกรณ์ พ.ศ. 2511 4. การกำหนดกรรม ส่งเสริมสหกรณ์ 5. การกำหนดประเภท สหกรณ์ 6 ประเภท ตามกฎหมายกระทรวง พ.ศ. 2516 6. การสหกรณ์บัญญัติ ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2534 และ รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540	1. แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ 2. โครงการเสริมสร้าง สหกรณ์ และโครงการ สินเชื่อเพื่อการผลิต และบริการตลาดข้าว ของสหกรณ์ 3. แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3-4 4. กำหนดสัดส่วนลูกค้าธกส. 5. แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5-6 6. เศรษฐกิจประเทศ ไทยตกต่ำ	1. สังคมซับซ้อน 2. การศึกษาของ ประเทศกับระบบ สหกรณ์ 3. หลักการสหกรณ์ ข้อ 7 “เอื้ออาทรต่อ ชุมชน” 4. สหกรณ์กับกลุ่ม อาชีพ กลุ่มสตรี และเยาวชน สหกรณ์	1. เทคโนโลยีการสื่อสาร และสารสนเทศของ สหกรณ์

ตารางที่ 3 พัฒนาการของสหกรณ์ในประเทศไทยยุคที่สามช่วงเวลาปี พ.ศ. 2511-2541 สรุปได้ดังนี้

ด้านการเมือง (Politics) ยุคที่สาม
ช่วงเวลาปี พ.ศ. 2511-2541

1. การตราพระราชบัญญัติสหกรณ์
พ.ศ. 2511 รัฐบาลสมัยจอมพลถนอม กิตติขจร

ได้มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 แทนพระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 ที่มีการแก้ไขเพิ่มเติมมาแล้วถึง 3 ครั้ง เนื่องจากบทบัญญัติของกฎหมายสหกรณ์เดิมไม่เพียงพอต่อการบังคับใช้สมควรเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องเหมาะสมกับสหกรณ์ในเวลานั้น พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 ที่ประกาศใช้ นี้มีความสำคัญต่อขบวนการสหกรณ์ในประเทศไทยเป็นอย่างมาก เนื่องจากกฎหมายมีลักษณะเป็นการควบคุมและส่งเสริมสหกรณ์ มีบทบัญญัติให้มีการควบสหกรณ์ ด้วยการรวมทรัพย์สิน หักหนี้สิน ของสหกรณ์หาทุนต่าง ๆ ที่จัดตั้งในระดับ หมู่บ้านหรือระดับตำบลมาเป็นสหกรณ์การเกษตร มีพื้นที่ดำเนินงานทั้งอำเภอและดำเนินธุรกิจแบบ อเนกประสงค์ในหลายด้าน

2. การควบรวมสหกรณ์ และกำเนิด สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย สาระสำคัญของพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 คือ บทบัญญัติว่าด้วยการควบรวมสหกรณ์เข้าด้วยกัน อนุญาตให้สหกรณ์ชนิดเดียวกันตั้งแต่ 2 สหกรณ์ควบเข้ากันเป็นสหกรณ์เดียวได้ เพื่อเปิดโอกาสให้สหกรณ์ปรับโครงสร้างให้มีขนาดใหญ่ขึ้น นอกจากนี้ยังกำหนดให้สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยเป็นองค์การสูงสุดของขบวนการสหกรณ์ไทย มีหน้าที่ในการส่งเสริม เผยแพร่ ความรู้ ทางวิชาการและเป็นตัวแทนของสหกรณ์ในประเทศไทยในการประชุมสหกรณ์นานาชาติ และมีสมาชิก เป็นสหกรณ์ทุกประเภทโดยได้รับคำบำรุงจาก

สหกรณ์ และเป็นส่วนหนึ่งในข้อบังคับของทุก สหกรณ์ในเรื่องของการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปี

3. การแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติ สหกรณ์ พ.ศ. 2511 พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 ได้มีการปรับปรุงและแก้ไขเพิ่มเติม 3 ครั้ง คือ

3.1 ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 140 พ.ศ. 2515 ลงวันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2515 มีสาระสำคัญให้เพิ่มส่วนที่ 8 “กลุ่ม เกษตรกร” โดยให้สิทธิแก่คณะบุคคลผู้ประกอบ อาชีพเกษตรกรรม ซึ่งรวมตัวกันดำเนินกิจกรรม ตามอุดมการณ์ช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและ กัน แต่ยังไม่อาจจัดตั้งเป็นสหกรณ์ได้ ให้สามารถ จัดตั้งขึ้นเป็นกลุ่มเกษตรกร ตามหลักเกณฑ์และ วิธีการที่กำหนด โดยให้กลุ่มเกษตรกรที่จัด ทะเบียนและเป็นนิติบุคคลสามารถแปรสภาพเป็น สหกรณ์ได้

3.2 ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 247 พ.ศ. 2515 ลงวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2515 แก้ไขมาตรา 64 ของพระราชบัญญัติ สหกรณ์ พ.ศ. 2511 เรื่อง “ทุนกลางของบรรดา สหกรณ์ไม่จำกัด” โดยให้กระทรวงเกษตรและ สหกรณ์ มีอำนาจจ่ายเงินดอกผลที่เกิดขึ้นจากทุน กลางให้แก่สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย เพื่อการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของสันนิบาต สหกรณ์ฯ ได้

3.3 พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2524 มีสาระสำคัญในการ แก้ไข 3 ประการ คือ 1) แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 6

โดยให้รัฐมนตรีแต่งตั้งข้าราชการในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นนายทะเบียนสหกรณ์และรองนายทะเบียนสหกรณ์ ทั้งนี้ เปลี่ยนจากข้าราชการในสังกัดกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ซึ่งได้ยุบเลิกไปแล้วตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2515 2) แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 24 โดยให้อำนาจแก่คณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์จำกัด ที่จะมอบหมายให้ผู้จัดการทำการแทนในกิจการอันเกี่ยวกับบุคคลภายนอกก็ได้ และ 3) แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 31 ว่าด้วย การจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์ คือ จำนวนขั้นสูงของการจัดสรรกำไรสุทธิเป็นค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย โดยสัดส่วนในการเก็บค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์ฯ ต้องมีความเหมาะสมตามกำไรสุทธิของแต่ละสหกรณ์ เพื่อให้สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยสามารถเก็บค่าบำรุงได้เพิ่มมากขึ้น

4. การกำเริบกรมส่งเสริมสหกรณ์ ในปี พ.ศ. 2515 ได้มีประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 216 และ ฉบับที่ 217 ลงวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2515 ให้ยุบเลิกกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ และตั้งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ขึ้น โดยให้อโอนส่วนราชการเดิมของกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติไปสังกัดกระทรวงต่าง ๆ เฉพาะส่วนราชการที่เกี่ยวกับการสหกรณ์ในสำนักปลัดกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ได้แก่ กรมสหกรณ์พาณิชย์และธนกิจ และกรมสหกรณ์ที่ดิน ยกเว้นกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ยุบรวมกันเป็น “กรมส่งเสริมสหกรณ์” ขึ้น และให้อโอนไปสังกัด

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2515 เป็นต้นมา

5. การกำหนดประเภทสหกรณ์ 6 ประเภท ตามประกาศกฎกระทรวง พ.ศ. 2516 รัฐบาลโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ออกกฎกระทรวง ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2516 ให้ยกเลิกกฎกระทรวง พ.ศ. 2511 และได้กำหนดประเภทสหกรณ์ เป็น 6 ประเภท คือ สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม สหกรณ์ประมง สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์บริการ และสหกรณ์ออมทรัพย์

6. การสหกรณ์บัญญัติในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2534 และรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 การที่สหกรณ์เป็นองค์การทางด้านเศรษฐกิจ รัฐบาลจึงได้ออกกฎหมายรัฐธรรมนูญเพื่อคุ้มครองระบบสหกรณ์ ในช่วงนี้ คือ รัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ. 2534 มาตรา 50 รัฐพึงส่งเสริม สนับสนุน และคุ้มครองระบบสหกรณ์ และรัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ. 2540 มาตรา 85 รัฐต้องส่งเสริม สนับสนุน และคุ้มครองระบบสหกรณ์

ด้านเศรษฐกิจ (Economy) ยุคที่สาม ช่วงเวลาปี พ.ศ. 2511-2541

1. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3-4 การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) มีเป้าหมายในการพัฒนางานด้านสหกรณ์ไว้ คือ สนับสนุนให้มีการจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรแบบโอนекประสงค์ โดยมีขนาดใหญ่ขึ้นแต่ไม่ใหญ่เกินกว่าที่จะบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถอำนวยความสะดวกทั้งด้านการผลิตและการจำหน่าย

ให้แก่สมาชิกได้ยิ่งขึ้น ส่วนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) มีเป้าหมายในการพัฒนางานด้านสหกรณ์ไว้ คือ ปรับปรุงโครงสร้างของสหกรณ์ทุกระดับให้เหมาะสมกับภาวะการณ์ มีการแก้ไขพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 การขยายสินเชื่อสหกรณ์ โครงการรวบรวมข้าวเปลือกและพืชเศรษฐกิจ ส่งเสริมสหกรณ์ทุกประเภทให้ทำธุรกิจให้สอดคล้องประสานกับการให้การศึกษาอบรม เผยแพร่งานวิจัยทางสหกรณ์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพแก่สหกรณ์

2. โครงการเสริมสร้างสหกรณ์ และโครงการสินเชื่อเพื่อการผลิตและบริการตลาดข้าวของสหกรณ์

ในปี พ.ศ. 2523 กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ให้ความช่วยเหลือสหกรณ์ที่เข้าร่วมโครงการเสริมสร้างสหกรณ์ โดยอุดหนุนทางด้านการประมาณจากเงินทุนหมุนเวียนในการจัดจ้างฝ่ายจัดการสหกรณ์ ได้แก่ ผู้จัดการ พนักงานบัญชี พนักงานการตลาด และพนักงานสินเชื่อ รวม 4 ตำแหน่งต่อสหกรณ์ โดยช่วยเหลือในเรื่องของเงินเดือนเป็นเวลา 5 ปี ซึ่งมีการให้คำแนะนำการบริหารจัดการทั้ง 4 ตำแหน่ง จากทั้ง 3 หน่วยงานจนได้รูปแบบของฝ่ายจัดการสหกรณ์ในปัจจุบัน

ในปี พ.ศ. 2525 กรมส่งเสริมสหกรณ์มีโครงการสินเชื่อเพื่อการผลิตและบริการตลาดข้าวของสหกรณ์ โดยให้สหกรณ์การเกษตรที่เข้าร่วมโครงการกู้ยืมเงินกองทุนหมุนเวียนส่งเสริมการสหกรณ์ โดยเสียอัตราดอกเบี้ยต่ำไปให้สมาชิก

สหกรณ์กู้เพื่อนำไปลงทุนในปัจจัยการผลิตในการทำนา เมื่อได้ผลผลิตเป็นข้าวเปลือกแล้วให้สมาชิกนำข้าวเปลือกมาขายให้สหกรณ์นำไปจำหน่ายตามเงื่อนไขที่กำหนด ประโยชน์ที่เกิดจากโครงการนี้ทำให้สหกรณ์มีแหล่งเงินทุนกู้ยืมให้สมาชิกในอัตราดอกเบี้ยที่ถูก สมาชิกได้ราคาข้าวที่เป็นจริง สหกรณ์รวบรวมข้าวเปลือกได้ในปริมาณที่สูงขึ้น รัฐบาลใช้เงินกองทุนหมุนเวียนส่งเสริมการสหกรณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตรงเป้าหมาย และมีหลักประกันเงินกู้ที่เชื่อถือได้

3. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

แห่งชาติ ฉบับที่ 5-6 ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) มีเป้าหมายในการพัฒนางานด้านสหกรณ์ คือ เน้นสหกรณ์ให้เป็นสถาบันที่ช่วยแก้ปัญหาเรื่องทุนการผลิต การตลาด แก่สมาชิกโดยให้สหกรณ์เป็นแหล่งสินเชื่อแก่สมาชิก รวมซื้อปัจจัยการผลิตและรวมกันขายผลผลิตของสมาชิก ดำเนินงานด้านการตลาดแทนสมาชิกให้สหกรณ์เป็นศูนย์รวมของประชาชน ให้การศึกษาด้านการบริการพื้นฐานผ่านสหกรณ์ ส่วนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) มีเป้าหมายในการพัฒนางานด้านสหกรณ์ คือ เน้นการแก้ปัญหา การกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม โดยส่งเสริมให้สหกรณ์ที่ดำเนินการอยู่แล้ว ให้มีการดำเนินงานอย่างเข้มแข็ง รวมทั้งการเชื่อมโยงธุรกิจต่าง ๆ ส่งเสริม ปรับปรุงระบบการผลิตและการตลาดใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ส่งเสริมให้สหกรณ์มีองค์กรขั้นสูงในระดับชาติที่มั่นคง ให้

สหกรณ์ขยายการรับสมาชิกเพิ่มตามความเหมาะสม

4. กำเนิด สกต.ลูกค้า ธ.ก.ส. ในปี พ.ศ. 2534 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ได้ร่วมกับกรมส่งเสริมสหกรณ์ (กสส.) กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ (กตส.) สนับสนุนและช่วยเหลือให้เกษตรกรลูกค้ารวมตัวกันจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรขึ้นในทุกจังหวัด ทุละ 1 สหกรณ์ ในสำนักงาน ธ.ก.ส. สาขาระดับจังหวัดที่ตั้งอยู่โดยใช้ชื่อว่า “สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส.จำกัด (สกต.)” โดยสหกรณ์นี้ต้องมีสมาชิกเป็นลูกค้า ธ.ก.ส. ในจังหวัดนั้น ๆ ทำธุรกิจรวมซื้อและรวมขายไม่มีธุรกิจสินเชื่อ ในระยะ 5 ปีแรก สกต. ตกหลังให้ ธ.ก.ส. เข้าไปช่วยเหลือในด้านการบริหารงาน และการจัดการเพื่อวางรากฐานการดำเนินงานให้ สกต. ทั้งนี้เพื่อให้สามารถดำเนินงานได้ด้วยตนเองในภายหลัง

5. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7-8 ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) มีเป้าหมายในการพัฒนางานด้านสหกรณ์ คือ เน้นด้านการพัฒนาขีดความสามารถในการดำเนินธุรกิจให้สหกรณ์สร้างทรัพยากรของตนเอง สร้างบุคลากรมืออาชีพ สร้างผู้นำที่มีความซื่อสัตย์และเสียสละ สร้างระบบเชื่อมโยงธุรกิจกับภาคเอกชน สนับสนุนการศึกษา สร้างระบบฐานข้อมูลจากเบื้องล่าง พัฒนาคณะและคุณภาพชีวิต ต่อมาในปี พ.ศ. 2540 ประเทศไทยประสบภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจอย่างหนัก ซึ่งเป็นปีแรกของการใช้

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) การส่งเสริมสหกรณ์จึงเน้นการพัฒนาศักยภาพของคน เน้นโครงการพระราชดำริ โดยเฉพาะเกษตรทฤษฎีใหม่ สรรวสภาวะเศรษฐกิจและสังคม เพื่อปรับปรุงงานในพื้นที่จัดตั้งตลาดกลาง สนับสนุนเครื่องมือ อุปกรณ์ การตลาด นำสหกรณ์เข้าโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพและคุณภาพผลผลิตการเกษตรในด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

6. เศรษฐกิจประเทศไทยตกต่ำ ในปี พ.ศ. 2540 เกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจขึ้นภายในประเทศ เนื่องจากสถาบันการเงินบางแห่งต้องปิดกิจการลง สาเหตุเกิดจากค่าของเงินบาทที่อ่อนตัวลงมากกว่า 50 บาทต่อหนึ่งดอลลาร์ สหรัฐอเมริกา ส่งผลกระทบต่อปัญหาภาพรวมทางเศรษฐกิจของประเทศ แต่ในภาคของสหกรณ์แทบไม่ได้รับผลจากวิกฤตการณ์นี้เลย ทั้งนี้เป็นเพราะสหกรณ์มีการดำเนินธุรกิจเป็นไปอย่างระมัดระวังและรอบคอบ และประการสำคัญเงินทุนหมุนเวียนของสหกรณ์จะกระจายไปสู่สมาชิกโดยตรงไม่กระจุกอยู่ที่ใดที่หนึ่ง จึงทำให้ไม่เกิดปัญหาในการโจมตีค่าเงินของนักเก็งกำไรต่างชาติ

ด้านสังคม (Society) ยุคที่สาม ช่วงเวลาปี พ.ศ. 2511-2541

1. สังคมซับซ้อน ในปี พ.ศ. 2515 หลังการประกาศใช้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1-2 มีผลให้ชนชั้นกลางของไทยเริ่มก่อกำเนิดและขยายตัวขึ้นในสังคมไทย เช่น กลุ่มนักธุรกิจ กลุ่มผู้ใช้แรงงาน กลุ่ม

นักการเงินการธนาคาร และกลุ่มปัญญาชนอันเกิดจากการศึกษา การเกิดกลุ่มใหม่ ๆ ในโครงสร้างทางสังคมไทยนำไปสู่การเกิดขึ้นของพลังทางสังคมใหม่ ๆ ซึ่งอาจจำแนกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ “กลุ่มแรก” ได้แก่ กลุ่มนักอุตสาหกรรม การค้า การธนาคาร ตลอดจนการบริหารด้านอื่น ๆ ซึ่งได้รับประโยชน์จากการพัฒนาประเทศ “กลุ่มที่สอง” ได้แก่ กลุ่มเกษตรกรและผู้ใช้แรงงาน ซึ่งเป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ แต่ต้องเผชิญกับปัญหาความยากจนและความล้มเหลวในด้านต่าง ๆ การขยายตัวของชนชั้นกลางที่ขาดความสมดุลจึงเป็นปัญหาสำคัญในการพัฒนาสังคมไทยโดยส่วนรวม

2. การศึกษาของประเทศกับการสหกรณ์ ในช่วงปี พ.ศ. 2522 มีการตื่นตัวเรื่องของการศึกษาด้านสหกรณ์มากขึ้น เริ่มจากชั้นประถม มัธยม อุดมศึกษา จนถึงในระดับปริญญาโท มีการสาธิตวิธีการสหกรณ์ในโรงเรียน ซึ่งได้แก่ สหกรณ์ร้านค้าและสหกรณ์ออมทรัพย์ เป็นส่วนใหญ่ มีการจัดการศึกษาเรื่องสหกรณ์โดยตรงแก่นักเรียนจากสถาบันการศึกษาทางสหกรณ์ ในสังกัดกรมส่งเสริมสหกรณ์ เพื่อผลิตบุคลากรมาบรรจุเข้ารับราชการในตำแหน่งเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์โดยตรง แต่สถาบันฯ ดังกล่าวได้ถูกยกเลิกไป เนื่องจากการจำกัดอัตรากำลังของระบบราชการ

3. หลักการสหกรณ์ข้อ 7 “ความเอื้ออาทรต่อชุมชน” เนื่องจากเกิดปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมทั่วโลก ในปี พ.ศ. 2535 ที่ประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา

ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ในปี ค.ศ. 1992 อนุมัติแผนปฏิบัติการที่ 21 (Agenda 21) เพื่อเป็นแนวทางให้ประเทศต่าง ๆ ในโลกนำไปปรับใช้ ต่อมาในปี พ.ศ. 2538 ในโอกาสครบรอบ 100 ปี ICA ได้มีการประชุมสมัชชา ณ เมืองแมนเชสเตอร์ ประเทศอังกฤษ เมื่อวันที่ 20 กันยายน ค.ศ. 1995 และออกแถลงการณ์ว่าด้วยเอกลักษณ์ของการสหกรณ์ และกำหนดหลักการสหกรณ์ในศตวรรษที่ 2 ไว้ 7 ข้อ โดยเพิ่มหลักการที่ 7 ความเอื้ออาทรต่อชุมชน เพื่อให้สอดคล้องกับแผนปฏิบัติการที่ 21 โดยให้ความสำคัญกับสหกรณ์ในฐานะที่เป็นองค์กรที่ดูแลสังคม ห่วงใยสิ่งแวดล้อม คำนึงถึงชุมชนและสังคมส่วนรวมซึ่งมีผลกับการสหกรณ์ในประเทศไทยด้วย

4. สหกรณ์กับกลุ่มอาชีพ กลุ่มสตรี และเยาวชนสหกรณ์ ในปี พ.ศ. 2540 แม้ว่าสหกรณ์ภาคการเกษตร สมาชิกแต่ละคนจะประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมอยู่แล้ว แต่สมาชิกส่วนหนึ่งก็มีอาชีพเสริม นอกจากอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเป็นหลักของครอบครัว อาชีพเสริมนี้ช่วยสร้างรายได้ที่เพียงพอต่อการนำไปใช้จ่ายในครอบครัวได้ส่วนหนึ่ง จึงเกิดกลุ่มอาชีพในสหกรณ์ภาคการเกษตร ทำให้สังคมของสมาชิกในสหกรณ์ต่าง ๆ ผูกพันกันมากขึ้น บางครั้งได้มีกิจกรรมในด้านสวัสดิการ การช่วยเหลือสังคม กิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณี ที่ทำให้สังคมของสมาชิกสหกรณ์มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และช่วยเหลือชุมชนให้น่าอยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้น

ด้านเทคโนโลยี (Technology) ยุคที่
สามช่วงเวลาปี พ.ศ. 2511-2541

เทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศ
ของสหกรณ์ เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามี
บทบาทสำคัญในขบวนการสหกรณ์ เช่น
คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ข้อมูล ข่าวสาร ราคา
ผลผลิตทางการเกษตร การผลิต การจำหน่าย
ระบบการขนส่ง ข้อตกลงทางการค้า ฯลฯ ข้อมูล
เหล่านี้สามารถสืบค้นได้ด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ
ผ่านทางระบบอินเทอร์เน็ตทำให้การบริหาร
จัดการของสหกรณ์มีข้อมูลประกอบการตัดสินใจ
ได้มากขึ้น รวมทั้งเป็นการสร้างเครือข่ายข้อมูล
ทางธุรกิจได้อีก นอกจากนี้สหกรณ์สามารถใช้
ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศจากรมตรวจ
บัญชีสหกรณ์ในการวิเคราะห์อัตราส่วนทาง

การเงิน ประกอบการตัดสินใจในทางธุรกิจและ
การบริหารจัดการของสหกรณ์ได้

ยุคที่สี่ของการสหกรณ์ในประเทศไทย

ช่วงเวลาปี พ.ศ. 2542-2558

ในช่วงเวลาปี พ.ศ. 2542-2558
ระยะเวลา 16 ปี ยุคนี้มีการตราพระราชบัญญัติ
สหกรณ์ พ.ศ. 2542 การส่งเสริมสหกรณ์มุ่งให้
สหกรณ์มีความชำนาญเฉพาะด้าน มุ่งเน้นการ
สร้างความเชื่อถือทางธุรกิจระหว่างสหกรณ์กับ
สมาชิกและกับบุคคลภายนอก มีการนำปรัชญา
ของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับการ
สหกรณ์

ตารางที่ 4 พัฒนาการของสหกรณ์ในประเทศไทยยุคที่สี่ ช่วงเวลาปี พ.ศ. 2542-2558

ช่วงระยะเวลา	ด้านการเมือง Politics (P)	ด้านเศรษฐกิจ Economy (E)	ด้านสังคม Society (S)	ด้านเทคโนโลยี Technology (T)
ช่วงยุคที่สี่ พ.ศ. 2542- 2558	1. การตรา พ.ร.บ.สหกรณ์ พ.ศ. 2542 2. การสหกรณ์บัญญัติในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 3. การปฏิรูปโครงสร้างระบบราชการไทย ครั้งใหญ่ 4. การกำหนดประเภทสหกรณ์เพิ่มเป็น 7 ประเภท ตามกฎกระทรวง พ.ศ. 2548 5. การตรา พ.ร.บ.สหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553	1. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9-11 2. โครงการพักชำระหนี้และลดภาระหนี้ให้แก่เกษตรกรรายย่อย 3. การจัดทำแผนพัฒนาสหกรณ์ ฉบับที่ 1-3 4. เหตุการณ์ทุจริตของสหกรณ์ในประเทศไทย 5. จำนวนสหกรณ์ สมาชิกสหกรณ์ และปริมาณธุรกิจของสหกรณ์ในปัจจุบัน	1. การเปลี่ยนแปลงสังคมชนบทสู่สังคมเมือง 2. วาระแห่งชาติด้านการสหกรณ์	1. นวัตกรรมกับการสหกรณ์ 2. เทคโนโลยีเกษตรชีวภาพ

ตารางที่ 4 พัฒนาการของสหกรณ์ในประเทศไทยยุคที่สี่ช่วงเวลาปี พ.ศ. 2542-2558 สรุปได้ดังนี้

ด้านการเมือง (Politics) ยุคที่สี่
ช่วงเวลาปี พ.ศ. 2542-2558

1. การตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 เนื่องจากพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 มีการใช้มาแล้ว 31 ปี ทำให้ไม่เหมาะสมและสอดคล้องกับภาวะการณ์ของประเทศไทย มีบทบัญญัติหลายมาตราที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนาสหกรณ์ จึงถูกประกาศใช้เมื่อวันที่ 12 เมษายน พ.ศ. 2542 สาระสำคัญที่เกิดขึ้นคือ จัดระบบสหกรณ์ให้มีเพียงชนิดเดียว คือ สหกรณ์ จำกัด กำหนดให้มีคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติและกองทุนพัฒนาสหกรณ์ขึ้น ตลอดจนปรับปรุงบทบัญญัติว่าด้วยกลุ่มเกษตรกร

เพื่อให้มีการพัฒนาสู่การจัดตั้งสหกรณ์อย่างเป็นระบบ

2. การสหกรณ์บัญญัติในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ในการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ. 2550 เกิดจากการรัฐประหาร ซึ่งมีการยกเลิกรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และกฎหมายรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 นี้ ได้เห็นความสำคัญของสหกรณ์ สภาวรางฯ ได้บัญญัติเรื่องสหกรณ์ไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญ ปี 2550 มาตรา 84 (9) ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “รัฐต้องส่งเสริม สนับสนุน และคุ้มครองระบบสหกรณ์ให้เป็นอิสระ และการรวมกลุ่มการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพตลอดทั้ง

การรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อดำเนินกิจการด้านเศรษฐกิจ”

3. การปฏิรูปโครงสร้างระบบราชการไทยครั้งใหญ่ ในปี พ.ศ. 2545 รัฐบาลได้มีการปฏิรูปโครงสร้างระบบราชการครั้งใหญ่ เนื่องจากเห็นว่าระบบราชการไทยเป็นระบบที่ใหญ่ไม่สะดวกต่อการพัฒนา ในส่วนราชการของกรมส่งเสริมสหกรณ์ที่มีการกิจในการส่งเสริมสหกรณ์ ก็ได้มีการปรับปรุงโครงสร้างทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ทำให้ต้องมีการปรับเปลี่ยนวิธีการส่งเสริมสหกรณ์ โดยมีหน่วยงานส่งเสริมและพัฒนาสหกรณ์ ซึ่งเป็นหน่วยเคลื่อนที่จากสำนักงานสหกรณ์จังหวัดออกไปส่งเสริมสหกรณ์ในพื้นที่ การเปลี่ยนโครงสร้างในครั้งนี้เป็นผลให้สหกรณ์ในเขตอำเภอต่าง ๆ ต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

4. การกำหนดประเภทสหกรณ์เพิ่มเป็น 7 ประเภท ตามประกาศกฎกระทรวง พ.ศ. 2548 โดยประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พ.ศ. 2548 ลงวันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ. 2548 กำหนดให้สหกรณ์ มี 7 ประเภท โดยมีการเพิ่มประเภทของสหกรณ์เครดิตยูเนียนขึ้นอีก 1 ประเภท จากเดิมซึ่งมี 6 ประเภท เนื่องจากทางราชการต้องการแยกประเภทความชัดเจนของสหกรณ์ออมทรัพย์ ซึ่งสมาชิกมีรายได้ประจำออกจากรายได้ของสหกรณ์เครดิตยูเนียน ซึ่งสมาชิกของสหกรณ์เครดิตยูเนียนนั้นไม่มีรายได้ประจำ แต่มีการออมทรัพย์อย่างสม่ำเสมอ

5. การตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 สำคัญของพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 ที่มีการประกาศใช้เมื่อวันที่ 9 เมษายน พ.ศ. 2553 คือปรับปรุงบทบัญญัติเกี่ยวกับองค์ประกอบและการดำรงตำแหน่งของคณะกรรมการ ลักษณะต้องห้ามของกรรมการหรือผู้จัดการ หลักเกณฑ์การพ้นจากตำแหน่งของกรรมการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย การแต่งตั้งรองนายทะเบียนสหกรณ์ เงินค่าหุ้น การตั้งผู้รับโอนประโยชน์ของสมาชิกผู้ตาย อำนาจหน้าที่ของสหกรณ์ในการรับฝากเงินหลักเกณฑ์ในการกำหนดอัตราดอกเบี้ยค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์ฯ อำนาจของรัฐมนตรีในการเรียกประชุมใหญ่วิสามัญ และแนวทางการแก้ปัญหาการดำเนินการของสันนิบาตสหกรณ์ฯ ให้ครอบคลุมและเหมาะสมยิ่งขึ้น

ด้านเศรษฐกิจ (Economy) ยุคที่สี่
ช่วงเวลาปี พ.ศ. 2542-2558

1. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9-11 ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) มีเป้าหมายในการพัฒนางานด้านสหกรณ์ คือส่งเสริมให้สหกรณ์ประสานระหว่างเมืองและชนบทให้สมดุลกันเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและฐานะทางเศรษฐกิจของสมาชิกสหกรณ์ พัฒนาระบบการชุมชนให้เข้มแข็ง มีการประเมินและติดตามผล สร้างศักยภาพของคนยากจนด้วยการนำหลักคิดและกระบวนการสหกรณ์มาใช้ส่งเสริมให้ประชาชนรวมกลุ่มเป็นสหกรณ์และสร้าง

เครือข่าย ส่วนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) มีเป้าหมายในการพัฒนางานด้านสหกรณ์ คือ เป็นการเตรียมพร้อม “คน” และสร้างระบบภูมิคุ้มกันเน้นการพัฒนาคุณภาพสมาชิกสหกรณ์ สร้างความเข้มแข็งแก่องค์กรของชุมชน เช่น สหกรณ์การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน พร้อมกับให้เกิดระบบธรรมาภิบาลขึ้นในสังคมและสหกรณ์ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไทยให้มีคุณภาพ มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรม รวมทั้งสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจด้วยฐานความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ บนพื้นฐานการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

2. โครงการพักชำระหนี้และลดภาระหนี้ให้แก่เกษตรกรรายย่อย รัฐบาลมีนโยบายในการพักชำระหนี้ให้แก่เกษตรกรและสมาชิกสหกรณ์ภาคการเกษตรเป็นเวลา 3 ปี (พ.ศ. 2544-2547) โดยรัฐเป็นผู้รับผิดชอบรายได้ที่ขาดหายไปให้แก่สหกรณ์ ทั้งนี้เป็นการแบ่งเบาภาระให้แก่สมาชิกสหกรณ์ที่ทำการเกษตรอันเป็นผลมาจากเศรษฐกิจตกต่ำ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา นอกจากนี้รัฐบาลจัดงบประมาณให้หมู่บ้านละหนึ่งล้านบาทเป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดการหมุนเวียนขึ้นในระบบหมู่บ้าน ขยายตัวกว้างขึ้นในตำบล อำเภอ จังหวัด

และประเทศ ซึ่งขบวนการสหกรณ์อยู่ในระบบที่รัฐบาลได้ดำเนินการ

3. การจัดทำแผนพัฒนาสหกรณ์ ฉบับที่ 1-3 ในแผนพัฒนาสหกรณ์ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2546-2549) มีจุดหมายสำคัญให้สหกรณ์เป็นองค์กรช่วยตนเองทางเศรษฐกิจและสังคมที่ยึดมั่นในคุณค่าสหกรณ์ มีการร่วมมือกันเชื่อมโยงเครือข่ายพัฒนาประสิทธิภาพขององค์กร และความเป็นธรรมาภิบาลเพื่อสร้างความเข้มแข็งของสมาชิก ชุมชน สังคมและประเทศชาติอย่างยั่งยืน แผนพัฒนาสหกรณ์ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2550-2554) มีจุดหมายสำคัญในการสร้างระบบสหกรณ์ที่มีคุณค่าเพื่อนำไปสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุข และแผนพัฒนาสหกรณ์ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2555-2559) มีจุดหมายสำคัญให้การสหกรณ์เป็นกลไกหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิก

4. เหตุการณ์ทุจริตของสหกรณ์ในประเทศไทย ในช่วงเวลาปี พ.ศ. 2555-2558 มีปัญหาการทุจริตของสหกรณ์เกิดขึ้น ได้แก่ ปัญหาแชร์ล็อตเตอรี่ของสหกรณ์ออมทรัพย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และปัญหาการทุจริตของสหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่น จำกัด ปัญหาที่เกิดขึ้นสร้างความเสียหายกับสมาชิกสหกรณ์เป็นจำนวนมากและมีมูลค่าความเสียหายหลายพันล้านบาท จึงมีการให้ความสำคัญกับการตรวจสอบหาข้อบกพร่อง ความเสียหาย เพื่อนำไปสู่การแก้ไขและป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับสหกรณ์ โดยพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2553 กำหนดการ

ปฏิบัติหน้าที่ การใช้อำนาจและบทลงโทษ ของ นายทะเบียนสหกรณ์กับการคุ้มครองระบบ สหกรณ์ เพื่อให้มีการดำเนินกิจการเป็นไปตาม หลักการสหกรณ์ เป็นองค์กรรากฐานเศรษฐกิจ สำคัญที่เป็นที่พึ่งของประชาชนอย่างแท้จริง

5. จำนวนสหกรณ์ สมาชิกสหกรณ์ และ ปริมาณธุรกิจของสหกรณ์ในปัจจุบัน ณ วันที่ 1 มกราคม 2558 ประเทศไทยมีจำนวนสหกรณ์ที่ยัง ไม่เริ่มดำเนินการและดำเนินการ จำนวน 7,043 แห่ง แบ่งเป็นสหกรณ์ภาคเกษตร จำนวน 3,822 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 54.27 และสหกรณ์นอกภาค การเกษตร จำนวน 3,221 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 45.73 มีสมาชิกทั้งหมด จำนวน 11,470,013 คน แบ่งเป็นสมาชิกสหกรณ์ภาคเกษตร จำนวน 6,666,437 คน สมาชิกสหกรณ์นอกภาคการเกษตร จำนวน 4,803,576 คน ปริมาณธุรกิจสหกรณ์ ประจำปี 2558 ยอดสะสมไตรมาสที่ 1-4 ระหว่าง เดือน ก.ย. 56-ส.ค. 58 พบว่าในปี พ.ศ. 2558 มี จำนวน 2,062,257.68 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 97.14 จากเป้าหมายปริมาณธุรกิจที่ได้ตั้งไว้ เมื่อ เทียบกับปี พ.ศ. 2556 (2,040,787.51 ล้านบาท) เพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 1.05

ด้านสังคม (Society) ยุคที่สี่ช่วงเวลา ปี พ.ศ. 2542-2558

1. การเปลี่ยนแปลงสังคมชนบทสู่ สังคมเมือง หลังจากในปี พ.ศ. 2540 ที่ได้เกิด วิฤตทางเศรษฐกิจขึ้นภายในประเทศไทย มีส่วน สำคัญทำให้สังคมไทยเปลี่ยนแปลง เนื่องจากต้อง ดันรนเพื่อการอยู่รอด สังคมเริ่มมีการแก่งแย่ง

แข่งขันกัน มีความเห็นแก่ตัวมากขึ้น ความเป็นอยู่ ที่เกินความจำเป็นขั้นพื้นฐาน ทรัพยากรถูกจัดสรร ไม่เท่าเทียมกัน และถูกทำลายโดยไม่มีการทดแทน ทำให้ประชากรวัยทำงานมีการย้ายอพยพถิ่นฐาน มาสู่เมืองมากขึ้นเพื่อให้มีรายได้ประจำที่แน่นอน จึงส่งผลกระทบต่อสหกรณ์ในภาคการเกษตร เนื่องจากในสหกรณ์ภาคการเกษตรคงเหลือแต่ สมาชิกสหกรณ์สูงอายุ ทำให้สมาชิกสหกรณ์ภาค การเกษตรมีแนวโน้มลดลงเรื่อย ๆ ส่วนสหกรณ์ นอกภาคการเกษตร มีอัตราการขยายตัวที่สูงขึ้น เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่มีเงินเดือนประจำสะสม ทุนในการดำเนินชีวิต ซึ่งไม่ต้องเสี่ยงกับสภาวะภัย ธรรมชาติ

2. วาระแห่งชาติด้านการสหกรณ์ ใน ปี 2555 มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้สหกรณ์เป็น วาระแห่งชาติ ในโอกาสครบสิบทศวรรษ 100 ปี ของ การสหกรณ์ไทย เนื่องจากเห็นว่าสหกรณ์สามารถ เป็นกลไกในการสร้างความเข้มแข็งของระบบ เศรษฐกิจและสังคม ทั้งในชนบทและเมืองหลวง และ ยังสร้างการมีส่วนร่วมและส่งเสริมให้เกิดความ ร่วมมือกันของประชาชน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ ประชาชนในชาติรับรู้และเข้าใจการสหกรณ์พร้อม นำไปใช้ในวิถีชีวิตและการดำเนินงานอย่างจริงจัง และต่อเนื่องเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมของ ประเทศไทยอย่างยั่งยืนต่อไป

ด้านเทคโนโลยี (Technology) ยุคที่ สี่ช่วงเวลาปี พ.ศ. 2542-2558

1. เทคโนโลยีเกษตรชีวภาพ สิ่งแวดล้อม

เริ่มเสื่อมสภาพลง โลกร้อนขึ้นและมีผลกระทบติดตามมามากมาย สาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการใช้สารเคมีในภาคการเกษตร มีสมาชิกของสหกรณ์ภาคการเกษตรเป็นจำนวนมากที่เริ่มใช้เทคโนโลยีเกษตรชีวภาพ เช่น การทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก หนุ่้าแฝก การใช้แมลงไปกำจัดศัตรูพืชซึ่งวิธีการต่าง ๆ เหล่านี้จะเห็นผลได้ช้าแต่มีความยั่งยืนเป็นผลดีต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งผลให้สมาชิกสหกรณ์มีสุขภาพดีขึ้นและเป็นผลดีต่อผู้บริโภค จึงทำให้เทคโนโลยีเกษตรชีวภาพเป็นทางเลือกที่ดีของสมาชิกสหกรณ์

2. นวัตกรรมกับการสหกรณ์ การคิดค้นเรื่องใหม่ ๆ ในระบบสหกรณ์ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการให้การศึกษาอบรม การเรียนในระบบ e-learning การเรียนผ่านระบบดาวเทียม และสามารถติดต่อกับอาจารย์ผู้สอนได้ทางระบบสารสนเทศ ซึ่งการทำแบบฝึกหัดผ่านทางระบบสารสนเทศ สามารถตรวจสอบได้ทันที ส่งผลให้บุคลากรในสหกรณ์มีความรู้เพิ่มเติม เป็นสิ่งที่สหกรณ์และบุคลากรของสหกรณ์ต้องการ โดยหาแหล่งความรู้ได้จากสถาบันการศึกษา กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ และสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย

บทสรุป

พัฒนาการการสหกรณ์ในประเทศไทย ช่วงเวลาปี พ.ศ. 2457-2558 เห็นได้ว่าตลอดระยะเวลา 100 ปีที่ผ่านมา การสหกรณ์ได้ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย ความสำเร็จและความล้มเหลวของการสหกรณ์ที่เกิดขึ้นล้วนมีความสอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีของประเทศที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัย ดังนั้นการสหกรณ์จะประสบความสำเร็จภาครัฐต้องมีการวางแผนในการพัฒนาการสหกรณ์ที่สอดคล้องกับพลวัตของการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี มีการเชื่อมโยงในระดับนโยบายของประเทศไปจนถึงการปฏิบัติงานในระดับพื้นที่ รวมถึงประชาชนในประเทศต้องตระหนักถึงปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ตนเองประสบอยู่ มีความต้องการในการแก้ไขปัญหาด้วยการจัดตั้งและดำเนินงานสหกรณ์ตามหลักการ อุดมการณ์และวิธีการสหกรณ์ บนพื้นฐานของความเข้าใจในระบบสหกรณ์อย่างถูกต้อง มีการพึ่งพาตนเองช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างแท้จริง จะทำให้การสหกรณ์ในประเทศไทยเกิดผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมสหกรณ์. (2550). *การสหกรณ์ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: ฝ่ายเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีการสหกรณ์.
- _____. (2559). “จำนวนสหกรณ์และสมาชิกสหกรณ์ในประเทศไทย” [ออนไลน์] สืบค้นเมื่อ 8 ตุลาคม 2559 จาก http://www.cpd.go.th/ewt_w3c/more_news.php?cid=431&filename=
- คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2556). “ขบวนการสหกรณ์กับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ” [ออนไลน์] สืบค้นเมื่อ 16 กรกฎาคม 2556 จาก <http://coop.eco.ku.ac.th>
- จุมพล ชละเฒ. (2556). ความหมาย ค่านิยม อุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสหกรณ์*. หน่วยที่ 1. นนทบุรี: สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เชิญ บำรุงวงศ์. (2546). ความหมาย ค่านิยม อุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสหกรณ์*. หน่วยที่ 3. นนทบุรี: สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ประเสริฐ จรรยาสุภาพ. (2545). *การสหกรณ์ COOPERATIVES*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- _____. (2556). *การสหกรณ์ในประเทศไทย*. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสหกรณ์* (หน่วยที่ 2). นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ภาสันต์ นุพาสันต์ และ มนกรณ์ ยอดใจ. (2556). การศึกษา อบรม และสารสนเทศทางสหกรณ์. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสหกรณ์*. หน่วยที่ 10. นนทบุรี: สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2550). “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ” [ออนไลน์] สืบค้นเมื่อ 10 ธันวาคม 2550 จาก <http://master-coop.eco.ku.ac.th>
- รัตนา โพธิ์สุวรรณ. (2551). *วิเคราะห์หลักและปรัชญาสหกรณ์*. มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่.
- สุพิทยา พุกจินดา. (2550). *การวิเคราะห์ขบวนการสหกรณ์ไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน กรณีศึกษา กรมส่งเสริมสหกรณ์*. (การศึกษาค้นคว้าอิสระ ไม่ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สภาพพัฒนานโยบายและการจัดการ. (2554). *โครงการจัดทำแผนพัฒนาการสหกรณ์ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2553-2559)*. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อนุกุล สังข์ศิริ. (2550). การวิเคราะห์ขบวนการสหกรณ์ไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน กรณีศึกษา สหนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย. (การศึกษาค้นคว้าอิสระ ไม่ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

International Co-operative Alliance (ICA). (1996). “Co-operative Agenda 21”. ICA Communications Department, Geneva. Switzerland.

